

ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՀԱՆՐԱՀՈՉԱԿՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ
ՏՊԱԳԻՐ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑ

Բանալի բառեր՝ հայ գիրք, հանրահռչակում, տպագիր մշակութային ժառանգություն

Keywords. Armenian Book, Popularization, Printed-Cultural Heritage

Արդի շրջանում հայ գրքի նորովի ուսումնասիրման, վերարժևորման և հանրահռչակման հրատապությունը պայմանավորված է հոգևոր-մշակութային և պատմական իրողություններով: Առհասարակ հայոց տպագիր մշակութային ժառանգության մեջ առանձնահատուկ նշանակություն ունի հնատիպ գրականությունը, որը ներառում է 1512-1800 թվականները: Համեմատության համար նշենք, որ Ռուսաստանի պետական գրադարանի Հազվագյուտ և արժեքավոր հրատա-րակությունների հավաքածուի մեջ պահպանվում են նաև 15-րդ դարի տպագիր նյութեր¹: Ֆրանսիայի ազգային գրադարանի Ֆրանսուա Միտերանի անվան ընթերցասրահում պահպանվում է 1455 թ. տպագրված Աստվածաշունչ²:

Հայերեն հնատիպ գրականությունն ունի պատմական-մշակութային հույժ կարևոր արժեք՝ հանդիսանալով հայոց ազգային ինքնության մի յուրօրինակ վկայագիր:

Հայ հնատիպ գիրքը լինելով մեր ժողովրդի մշակութային անանց արժեքներից մեկը, ամենայն իրավամբ պետք է դիտել նաև համամարդկային մեծագույն արժեք: Հայ հնատիպ գրականությունը ստեղծվել է ոչ միայն հայերիս, այլև այլ ազգերի համատեղ ջանքերով³:

Մարդկային հասարակական կյանքի «շարժիչը» գիրն է՝ իր ընդարձակ հասկացողությամբ: Գրով և գրքով հայտնված միտքն ու գաղափարը ոչ միայն ավելի հարատև են, այլև ծավալուն՝ ժամանակի և տարածության ընդգրկմամբ⁴:

¹ <http://www.rsl.ru/ru/s2/d1034/>

² http://www.bnf.fr/en/collections_and_services/liv_bib_eng/s.rare_books.html?first_Art=non

³ Հայ գրքի և գրատպության պատմության փիլիսոփայական անդրադարձներ: Գիտական հոդվածների ժողովածու.- Երևան: ԵՊՀ, 2015.- էջ 22:

⁴ Մուրադյան Ա.: Արխիվագիտություն.- Երևան, 2013, էջ 6:

Այժմ քննարկենք հայ գրքի հանրահռչակման տարբերակները:

1. Համացանցը: Այժմ հայերեն հնատիպ 1512-1800թթ. և հայերեն 1801-1850թթ. գրականությունը թվայնացված և զետեղված է Հայաստանի ազգային գր-րադարանի (ՀԱԳ) կայքի «Հայ գիրք» շտեմարանում առցանց մատչելիության սկզբունքով: Թվայնացմամբ լուծվում են երկու կարևոր հիմնահարցեր: Նախ՝ թվայնացումն ապահովում է տպագիր արտադրանքի և տեղեկատվության արխիվացում թվային ձևաչափով և երկրորդ՝ ՀԱԳ-ի կայքում տեղադրված «Հայ գիրք» և մյուս էլեկտրոնային շտեմարանները հնարավորություն են ընձեռում հայկական գրավոր մշակութային ժառանգությունը հավուր պատշաճի ներկայացնել հանրությանը. մշակութային բաղադրիչը դիտարկվում է ազգային անվտանգության համատեքստում: Ազգային անվտանգությունը կարելի է բաժանել մի շարք գլխավոր ոլորտների՝ ռազմավարական, տնտեսական (ֆինանսական, էներգետիկ և այլն), տեղեկատվական, սոցիալական, սոցիալ-հոգեբանական ու մշակութային⁵:

2. Հայ գրքի հանրահռչակումը կարևոր նշանակություն կարող է ունենալ հայագիտության զարգացման տեսանկյունից, իսկ հայագիտությունը, որպես գիտությունների համակարգ, ՀՀ, ԼՂՀ և հայկական սփյուռքի համար ունի կարևոր ռազմավարական նշանակություն: Եվ պատահական չէ, որ հայագիտության զարգացումը նախանշող փաստաթղթերից մեկում, ի թիվս այլ հարցերի, նշվում է նաև հետևյալը. ընդլայնել Հայաստանում և արտերկրում պահվող ձեռագրական հավաքածուների նկարագրությունը, գիտական բնագրերի կազմումն ու հրատարակումը, վիճագիր արձանագրությունների ուսումնասիրությունը, արխիվային նյութերի, հնատիպ գրքերի և մամուլի թվայնացումը, պատճենումը կամ ձեռքբերումը⁶:

Առհասարակ տպագիր մշակութային ժառանգությունը կարելի է դիտարկել որպես քաղաքակրթական արժեք:

Քաղաքակրթական մրցակցության պայմաններում հայագիտության զարգացման կիրառական խնդիրները, հատկապես հոգևոր-մշակութային իմաստով, դառնում են ազգային անվտանգության և դրա կարևոր բաղադրամասի՝ տեղեկատվական անվտանգության ապահովման նախապայման: Այս իրավիճակը պահանջում է հայագիտության կիրառական գործառույթների

⁵ Այվազյան Ա.: Հիմնատարրեր Հայաստանի ազգային անվտանգության հայեցակարգի.- Երևան, 2003, էջ 46:

⁶ Հավելված N 1, ՀՀ կառավարության 2012թ. հունվարի 12-ի նիստի N 1 արձանագրային որոշման, հայեցակարգ հայագիտության զարգացման, Երևան:

հզորացում, այ-սինքն՝ պետք է հայագիտական ուսումնասիրությունների արդյունքներն ըստ ա-մենայնի օգտագործվեն ազգային ու միջազգային տեղեկատվական, քաղաքական և գաղափարախոսական հարթություններում և ծառայեն ՀՀ և ԼՂՀ ազգային անվտանգության շահերին: Ասվածից կարելի է եզրահանգել, որ տպագիր ժառանգությունը տեղեկատվական պատերազմների պարագայում կարելի է դի-տարկել որպես կարևոր փաստարկ⁷:

3. Կարևոր նշանակություն ունեն էլեկտրոնային և ավանդական գովազդի միջոցները: Գրադարանային գովազդը գրադարանի, գրադարանային ծառայությունների մասին տեղեկատվություն է՝ դրանց մասին օգտվողներին (քնակչությանը)՝ իրազեկելու և դրանց նկատմամբ պահանջարկի խթանման նպատակով⁸: Գովազդի ժամանակակից տարբերակներից կարելի է կիրառել նաև բջջային հեռախոսների միջոցով գովազդումը, օրինակ՝ գրադարանում կայանալիք որևէ մի-ջոցառման կամ նոր հրատարակության շնորհանդեսի մասին իրազեկել հան-րությանը համապատասխան հաղորդագրությունների միջոցով: Այս հարցում պետք է ծավալել համագործակցություն շարժական կապի ծառայություն մատու-ցող ընկերությունների հետ:

4. Գրադարանային տարաբնույթ միջոցառումների՝ նոր հրատարակությունների շնորհանդեսների, գրական ցերեկույթների, քննարկումների և մշակութային գործիչների հետ հանդիպումների կազմակերպումը և իրականացումը ևս նպաստում է հայ գրքի հանրահռչակմանը: Օրինակ՝ գրադարանավարի օրվա հետ կապված հրատարակվում են ծրագրեր, որոնցից մեկում նշված էր, որ ծրագ-րի նպատակն է ընդգծել գրքի, գիտելիքի, գրադարանների դերը, ընթերցանու-թյան կարևորությունն արդի տեխնոլոգիաների ժամանակաշրջանում⁹:

5. Հայ գրքի հանրահռչակման տեսանկյունից որոշակի դերակատարում ունի նաև ՀԱԳ-ի Գրատպության թանգարանը, որտեղ այցելուները կարող են տեսնել հայ գրատպության և տպագրական արվեստի զարգացման պատմական ուղին: Գրատպության թանգարանի հավաքածուն ընդգրկում է հայ գրատպու-թյան պատմությունը ներկայացնող ցուցանմուշներ՝ հնատիպ գրքեր, տպագրա-

⁷ Հավելված N 1, տե՛ս նույն տեղում:

⁸ Библиотековедение, библиографоведение и информатика, терминологический путеводитель, науч. ред. М. Г. Вохрышева, Москва, 2007, ст. 13.

⁹ Դարձիք գրադարանի բարեկամ, հոկտեմբերի 3-ին և 7-ին Հայաստանի Հանրապետության գրադարաններում նախատեսված «Հանդիպման վայրը՝ գրադարան» ծրագրի շրջանակներում նախատեսված մի-ջոցառումների ցանկ նվիրված գրադարանավարի օրվան, Երևան, 2015:

կան գործիքներ, կլիշեներ, տպագրական մեքենաներ և այլ գիտաօժանդակ նյութեր¹⁰:

6. ՀԱԳ-ին ներհատուկ են տարաբնույթ գործառույթներ՝ գիտակրթական, դաստիարակչական, մշակութային, տեղեկատվական-հաղորդակցական, լուսավորչական, տեխնոլոգիական, հետազոտական, վիճակագրական, սպասարկման և այլն: Հիշյալ գործառույթների իրականացումը ևս հայ գրքի հանրահոշակման համար ստեղծում է նպաստավոր պայմաններ:

7. Խնդրո առարկա հարցերի հետ կապված նշենք հանրապետական, տարածաշրջանային և միջազգային ցուցահանդեսների և ցուցադրությունների կազմակերպումը և իրականացումը: Նմանատիպ ցուցադրությունները և ցուցահանդեսները ևս հայ գրքի հանրահոշակման համար ունեն կարևոր նշանակություն: Օրինակ, Չեխիայի ազգային գրադարանում ս/թ հոկտեմբերի 11-25-ը «Քրիստոնյա Հայաստան» գրքի ցուցահանդեսում ցուցադրելու նպատակով ՀԱԳ-ի հավաքա-ծուներից առանձնացվել և ուղարկվել է հայ գրքի բովանդակային հարստությունը ներկայացնող 20 միավոր հայերեն և 5 միավոր չեխերենից թարգմանված գրա-կանություն: Ցուցադրության ներկայացված հայերեն հնատիպ 1512-1800թթ.գր-րականությունը բովանդակային առումով բազմազան էր և ներակացնում էր Վե-նետիկում, Ամստերդամում, Էջմիածնում և Կ.Պոլսում տպագրված գրականություն: Ներկայացված էին նաև 1801-1850թթ. Վենետիկում և Կ.Պոլսում հրատարակված հրատարակություններ: Հատկանշական է, որ որպես թարգմանական գրականություն ներառված էին նաև չեխ անվանի գրողների ստեղծագործություններից նմուշներ՝ հրատարակված Երևանում և Թիֆլիսում: Հիշյալ ցուցա-հանդեսը փաստում է հայ-չեխական միջգրադարանային համագործակցության և միջմշակութային երկխոսության ու փոխգործակցության իրողությունը:

8. Կարելի է հանրակրթական դպրոցների բարձր դասարաններում և ԲՈՒՀ-երի որոշ ֆակուլտետներում փորձնական ներառել հայոց տպագիր և ձեռագիր մշակութային ժառանգությունը ներկայացնող այնպիսի դասընթաց, որ աշակերտին կամ ուսանողին անհրաժեշտ տեսական և գործնական գիտելիքներ կհաղորդի թվային գրադարանների, գրադարանային-տեղեկատվական գործի, թանգարանային և արխիվային գործի, մատենադարանների գործունեության և այլ հարակից հարցերի վերաբերյալ: Դասավանդման հետ կապված կարող ենք առաջարկել նաև, որպեսզի համապատասխան մասնագետներ տարվա մեջ

¹⁰ <http://www.nla.am>, Հայաստանի ազգային գրադարանի պաշտոնական կայք:

որոշակի պարբերականությամբ գործուղվեն հանրակրթական դպրոցներ և այլ գիտակրթական հաստատություններ:

Վերոշարադրյալ տարբերակների զուգահեռաբար կիրառման պարագայում հայ գրքի հանրահոշակման համար կարող են ստեղծվել առավել նպաստավոր պայմաններ:

MHER GHAZINYAN
THE POPULARIZATION OF ARMENIAN BOOK AS A METHOD FOR
PRESENTATION OF THE PRINTED HERITAGE
SUMMARY

Popularization of Armenian book is important task for presenting printed heritage. Several methods are introduced in the article. Impact on Armenian Studies is discussed.